

Αφηγηματικές τεχνικές – Αφηγηματικοί τρόποι

Αφηγηματικές τεχνικές είναι οι ακόλουθες:

- Ο αφηγητής
- Το είδος της αφήγησης (δηλαδή, οι αφηγηματικοί τρόποι)
- Η οπτική γωνία
- Η εστίαση
- Ο χρόνος της αφήγησης
- Ο ρυθμός της αφήγησης

Αφηγηματικοί τρόποι είναι οι ακόλουθοι:

- Αφήγηση
- Διάλογος
- Περιγραφή
- Σχόλια
- Ελεύθερος Πλάγιος Λόγος
- Εσωτερικός μονόλογος

Οι αφηγηματικοί τρόποι θα πρέπει να διακρίνονται από τους εκφραστικούς τρόπους. Όταν αναζητούμε τους εκφραστικούς τρόπους, αναζητούμε ουσιαστικά το πώς λέγεται κάτι, τα σχήματα λόγου δηλαδή που χρησιμοποιεί ο αφηγητής, και ό,τι άλλο σχετίζεται με την ιδιαιτερότητα της έκφρασής του.

Ο αφηγητής με βάση τη συμμετοχή του στην ιστορία ονομάζεται:

- Ομοδιηγητικός:

Συμμετέχει στην ιστορία την οποία αφηγείται είτε ως πρωταγωνιστής (αυτοδιηγητικός αφηγητής) είτε ως παρατηρητής ή αυτόπτης μάρτυρας.

- Ετεροδιηγητικός:

Δεν έχει καμιά συμμετοχή στην ιστορία που αφηγείται.

- **Παντογνώστης αφηγητής:** Είναι ο αφηγητής που γνωρίζει τα πάντα, εποπτεύει τα πάντα, αλλά δεν μετέχει στη δράση, δεν είναι δηλαδή ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας. Στον παντογνώστη αφηγητή αντιστοιχεί η αφήγηση χωρίς εστίαση (μηδενική), δεδομένου ότι αυτός δεν παρακολουθεί την αφήγηση από μια οπτική γωνία, αλλά είναι πανταχού παρών σαν ένας μικρός θεός.

Ο αφηγητής με βάση το αφηγηματικό επίπεδο ονομάζεται:

- **Εξωδιηγητικός:** αφηγείται την κύρια ιστορία είτε συμμετέχοντας είτε όχι.

- **Ενδοδιηγητικός:** βρίσκεται μέσα στην ιστορία και αφηγείται μια δεύτερη ιστορία.

Εστίαση (ποιος βλέπει τα γεγονότα)

- **Μηδενική:** Ο αφηγητής ξέρει περισσότερα από ό,τι τα πρόσωπα, είναι έξω από τη δράση (παντογνώστης)

Αφηγητής > Πρόσωπα

- **Εσωτερική:** Ο αφηγητής ξέρει όσα και τα πρόσωπα

Αφηγητής = Πρόσωπα

- **Εξωτερική:** Ο αφηγητής ξέρει λιγότερα από τα πρόσωπα

Αφηγητής < Πρόσωπα

Ο χρόνος της αφήγησης

-Αναχρονίες:

Αναδρομικές αφηγήσεις / αναδρομές ή αναλήψεις και

Πρόδρομες αφηγήσεις ή προλήψεις.

Ο ρυθμός της αφήγησης:

η επιτάχυνση, η παράλειψη, η περίληψη, η έλλειψη ή το αφηγηματικό κενό, η επιβράδυνση.

You might also like:

Read more: http://latistor.blogspot.com/2010/09/blog-post_3398.html#ixzz3rfdrf9ka

**«ΑΓΡΙΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ»
Μ. Κλιάφα**

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.Το μυθιστόρημα ξεκινάει από το τέλος: την αυτοκτονία του Πέτρου Πετρίδη. Με ποιους τρόπους καταφέρνει η συγγραφέας να κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον μας μέχρι την τελευταία σελίδα;

.....

.....

.....

.....

.....

2.Ποιον ήρωα του μυθιστορήματος συμπαθήσατε και γιατί;

.....

.....

.....

.....

.....

3.Θα θέλατε να έχετε καθηγητή στην τάξη σας το φιλόλογο καθηγητή του μυθιστορήματος;

.....

.....

.....

.....

.....

4.Ποιοι λόγοι, κατά τη γνώμη σας, οδήγησαν τον Πέτρο Πετρίδη στην αυτοκτονία;

.....

.....

.....

.....

.....

5. Φανταστείτε ότι στη σχολική τσάντα του Πέτρου Πετρίδη βρέθηκε ένα γράμμα που απευθυνόταν στην Αντριάνα. Ποιο θα ήταν το περιεχόμενό του;

[illegible]

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ' γυμνασίου

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

- ζητάμε από τους μαθητές να θυμηθούν γνωστά παιδικά νανουρίσματα
- **ΜΕΘΟΔΟΣ:** ερμηνευτική

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν οι μαθητές δύο από τα ωραιότερα παιδικά νανουρίσματα με ειδικά στοιχεία το καθένα ανάλογα με το φύλο του παιδιού στο οποίο απευθύνεται.
- Να βιώσουν τη δύναμη της μητρικής αγάπης και στοργής

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Να μου το πάρεις, ύπνε μου

- ✓ Στο πρώτο νανούρισμα η μάνα ορίζει τρεις φρουρούς να φυλάνε τον ύπνο του παιδιού της
- ✓ 3 βιγλάτορες αντρεωμένοι: Ήλιος, Αετός, Βοριάς (**νόμος των τριών**) -> 3 ισχυρά στοιχεία της φύσης προσωποποιούνται και αναλαμβάνουν την προστασία του κοιμισμένου παιδιού -> αγάπη και έγνοια της μάνας να προφυλάξει το παιδί της αλλά και προσδοκίες για το μέλλον του: να γίνει σπουδαίο και αντρεωμένο, όπως οι βιγλάτορές του.
- ✓ Μόλις οι βιγλάτορες φέρνουν σε πέρας την αποστολή τους εγκαταλείπουν το σκηνικό: *Ο Ήλιος εβασίλεψεν, ο αϊτός αποκοιμήθη κι ο κυρ Βοριάς ο δροσερός στης μάνας του πηγαίνει*
- ✓ Σκηνή ανάμεσα στο Βοριά και στη μάνα του: έντονη προσωποποίηση, ζωηρή λαϊκή φαντασία: Σαν ένα άτακτο παιδί που αργεί να επιστρέψει στο σπίτι του έτσι και ο Βοριάς μετά από πολλές μέρες επιστρέφει στη μάνα του που ανησυχεί μήπως μάλωνε με τ' αστρί, με το φεγγάρι ή τον αυγερινό και την καθησυχάζει (*άστοχα ερωτήματα μάνας*): *χρυσόν υιόν εβίγλιζα στην αργυρή του κούνια*. Η σκηνή ανάμεσα στο Βοριά και στη μάνα του ανιστοιχεί σε παρόμοιες σκηνές που η μάνα φαντάζεται ότι θα ζήσει στο μέλλον με το γιο της.
- ✓ *Χρυσόν υιόν/ αργυρή κούνια*: μπορεί να μην ανταποκρίνεται σε πραγματική κατάσταση αλλά να τονίζει την αξία του παιδιού στα μάτια της μάνας του.

Κοιμήσου αστρί

- ✓ *Αστρί, αυγή, νιο φεγγάρι* -> υπογραμμίζεται η ομορφιά του κοιμισμένου κοριτσιού
- ✓ *Που να σε χαρεί ο νιος που θα σε πάρει* -> δίνεται από το δεύτερο κίόλας στίχος ο προορισμός του κοριτσιού
- ✓ *Που παράγγειλα στην Πόλη τα χρυσά σου με το μαργαριτάρι* : η μάνα φαντάζεται πλούσια και πολυτελή προικιά για την κόρη της που θα αναδείξουν μέσα στην υπερβολή τους τη μοναδική ομορφιά της και θα της εξασφαλίσουν μια ευτυχισμένη ζωή.
- ✓ *Η Παναγιά η δέσποινα*: η μάνα επικαλείται παραστάτη στον ύπνο της κόρης της την Παναγία

Συγκρίνοντας. Και στα δύο νανουρίσματα είναι κοινός ο τρυφερός τόνος αλλά και το αίσθημα περηφάνιας της μάνας για το παιδί της. Κοινή είναι, επίσης, η αγωνία τους για την προστασία του παιδιού και η ελπίδα για ένα ευτυχισμένο μέλλον. Το φανταστικό στοιχείο που χαρακτηρίζει και τα δύο τραγούδια δημιουργεί ένα ονειρικό κλίμα εναρμονισμένο με τη γαλήνη του παιδικού ύπνου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τα δύο νανουρίσματα απηχούν διαφορετικές αντιλήψεις για την ανατροφή των δύο φύλων. Αναζητήστε τες προσεχτικά στο κείμενο. Πιστεύετε ότι ισχύουν ακόμη οι απόψεις αυτές;
2. Το πρώτο νανούρισμα εκτός από λυρικά έχει και αφηγηματικά στοιχεία. Αναδείξτε τα και μετατρέψτε τον ποιητικό λόγο σε πεζό.

Νανούρισμα

Στίχοι: Γκάτσος Νίκος

Μουσική: Χατζιδάκις Μάνος

Πρώτη εκτέλεση: Λάκης Παππάς

Νάνι το παιδί μου νάνι που δεν ήθελε νερό,
τ' αλόγο μας το μεγάλο. Αχ καρδούλα μου ποιος ξέρει
τι να λέει το ποταμάκι στο λιβάδι το χλωρό.

Νάνι, το νερό το μαύρο μες στα πράσινα χορτάρια
που φιλό τραγούδι πιάνει. Νάνι την τριανταφυλλιά μου
που τη γης δάκρυο ποτίζει, τ' αλόγο μας το καλό.

Έχει πόδια λαβωμένα, τραχηλιά κρουσταλλιασμένα,
έχει ένα ασημένιο λάζο καρφωμένο μες στα μάτια.

Μόνο μια φορά σαν είδε τ' αντρειωμένα τα βουνά
εχλιμίντρισε κι εχάθη στα νερά τα σκοτεινά.

Αχ πού πήγες άλογό μου που δεν ήθελες να πεις,
αχ μαράζι μες στο χιόνι. Νάνι το γαρούφαλό μου
που τη γης δάκρυο ποτίζει, τ' άλογό μας το καλό.

Μην έρχεσαι μη μπαίνεις, το παρεθύρι κλείστο
με φυλλωσιές ονείρου, μ' όνειρα φυλλωσιές.
Κοιμάται το παιδάκι μου, σωπαίνει το μωρό μου.

Αχ πού πήγες άλογό μου που δεν ήθελες να πεις,
άλογο της χαραυγής.

ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

«Του γιοφυριού της Άρτας»

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

- αξιοποιούμε την εισαγωγή του σχολικού βιβλίου για τα δημοτικά τραγούδια και ειδικότερα για τις παραλογές, προκειμένου να επισημανθούν τα βασικά χαρακτηριστικά τους και να αναζητηθούν στο κείμενό μας.
- Κάνουμε μνεία σε γνωστές στα παιδιά ανθρωποθυσίες στο όνομα του κοινού καλού, όπως η θυσία της Ιφιγένειας στην Αυλίδα
- **ΜΕΘΟΔΟΣ:** ερμηνευτική

ΣΤΟΧΟΙ:

- Να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τη δημοτική ποίηση και συγκεκριμένα με τις παραλογές και να εξοικειωθούν με τα βασικά χαρακτηριστικά τους.
- Να αναζητήσουν τους τρόπους με τους οποίους ο λαϊκός ποιητής επιτυγχάνει τη δραματοποίηση της αφήγησης.
- Να επισημάνουν τη δραματική σύγκρουση που συντελείται στην ψυχή των ηρώων και τα στάδια από τα οποία διέρχεται.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

- ✓ Η παραλογή αυτή προέρχεται κατά τον Baud-Bovy από τη Μ.Ασία και δημιουργήθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή
- ✓ **Θέμα:** η θυσία της γυναίκας του πρωτομάστορα, προκειμένου να στεριώσει η γέφυρα που έχτιζε ο τελευταίος. Η παραλογή αυτή απηχεί την πανάρχαια δοξασία, που απαντά σε πολλούς λαούς, ότι δηλαδή για να στεριώσει ένα κτίσμα πρέπει να εντοιχιστεί σε αυτό ένα ζώο ή ένας άνθρωπος, καθώς η ψυχή με τις υπερφυσικές δυνάμεις που αποκτά μετά θάνατον προφυλάσσει το οικοδόμημα.
- ✓ **Άξονας:** ανάγκη της θυσίας της προσωπικής – ατομικής ευτυχίας για το κοινό καλό
- ✓ **Αφηγητής:** ετεροδιηγητικός αφηγητής, παντογνώστης – μηδενική εστίαση
 - * **Ενότητα Α'** (στ. 1-13)
- ✓ Δίνεται ο **τόπος** – Άρτα -, **κάποια πρόσωπα:** - σαράντα πέντε μάστορες και εξήντα μαθητάδες (**σχήμα υπερβολής**-> οικονομική και κοινωνική σημασία του υπό κατασκευή γεφυριού), **το πρόβλημα:** «Ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ εγκρεμίζόταν». Το πρόβλημα φαίνεται να προκαλείται από μία μαγική, υπερφυσική δύναμη που καταστρέφει κάθε βράδυ το γεφύρι.
- ✓ Στους στίχους 5-6 την αφήγηση διαδέχεται ο διάλογος, ο οποίος συμβάλλει στη δραματοποίηση της αφήγησης και αποδίδει με παραστατικότητα και ζωντάνια την αγωνία των μαστόρων και των μαθητών τους. Προσέχουμε ότι ο διάλογος τοποθετείται σε ένα καίριο σημείο της δράσης· τη στιγμή που πρέπει να δοθεί λύση στο πρόβλημα.
- ✓ **Τυπικό μοτίβο** δημοτικού τραγουδιού: το πουλί που μιλάει και παρεμβαίνει καθοριστικά στη δράση προτείνοντας τη λύση στο πρόβλημα του γεφυριού.
- ✓ Στη λύση που προτείνει το πουλί προσέχουμε ότι τονίζεται το **δύλημμα του** πρωτομάστορα, καθώς έχει να επιλέξει ανάμεσα στην ολοκλήρωση ενός σημαντικού κτίσματος και τη θυσία της γυναίκας του. Στη λύση αυτή δε χωρούν συμβιβασμοί, όπως τονίζεται emphatic με το σχήμα **άρσης και θέσης:** «Και μη στοιχειώσετε ορφανό, μη ξένο, μη διαβάτη, παρά του πρωτομάστορα την όμορφη γυναίκα»
- ✓ Στην πρώτη ενότητα διαπιστώνουμε στοιχεία δημοτικού τραγουδιού: παραστατικές εικόνες, προσωποποίηση, υπερβολή, επανάληψη στίχου (στ.3 και 6), ισομετρικός παραλληλισμός (στ.4)

* Ενότητα Β' (στ. 14 – 32)

- ✓ Λιτά και παραστατικά δίνεται ο πόνος του πρωτομάστορα «και του θανάτου πέφτει». Ωστόσο, ιεραρχεί πρώτα την ευθύνη του απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και προχωρά αμέσως στην εφαρμογή της λύσης που πρότείνει το πουλί, προσπαθεί όμως να καθυστερήσει τη γυναίκα του, μήπως στο μεταξύ βρεθεί μια πιο ανθρώπινη λύση. «Αργά ντυθεί, αργά αλλαχτεί, αργά να πάει το γιόμα, αργά μα πάει και να διαβεί της Άρτας το γιοφύρι».

- ✓ Το πουλί – σημαντικό στοιχείο της πλοκής- παραποιεί σε ευθύ λόγο το μήνυμα του πρωτομάστορα προς τη γυναίκα του με προφανή σκοπό να επιταχυνθούν οι εξελίξεις.
- ✓ Με λιτότητα αποδίδεται η ψυχική συντριβή του πρωτομάστορα, όταν βλέπει τη γυναίκα του να έρχεται και συνειδητοποιεί το τελεσίδικό της μοίρας «*ραγίζεται η καρδιά του*»
- ✓ **Τραγική ειρωνεία:** η γυναίκα αγνοεί τι την περιμένει στο γεφύρι και σπεύδει να κάνει χαρούμενο τον αγαπημένο της σύζυγο αναζητώντας το δαχτυλίδι, που οι μάστορες ψευδώς της είπαν ότι έπεσε στην πρώτη την καμάρα, για να την παρασύρουν σε μία παγίδα θανάτου.

* Ενότητα Γ' (στ. 33-34)

- ✓ Με μεγάλη ταχύτητα – προσέχουμε ότι τα ρήματα είναι σε Ενεστώτα- χτίζεται η νέα γυναίκα στο γεφύρι σε τρεις φάσεις – **νόμος των τριών**. Το τελειωτικό χτύπημα προς τη γυναίκα καταφέρει ο ίδιος ο άντρας της, ο οποίος γνωρίζει ότι το έργο πρέπει να τελειώσει ακόμη και με ένα τόσο βαρύ τίμημα.

* Ενότητα Δ' (στ.35-40)

- ✓ Η γυναίκα συνειδητοποιεί την τραγική της μοίρα, εξεγείρεται απέναντι στη μοιρά και ξεσπά σε θρήνο: «*Αλίμονο στη μοίρα μας, κρίμα στο ριζικό μας* (ισομετρικός παραλληλισμός).
- ✓ Συγκλονιστική αποκάλυψη: και οι δύο αδερφές της είχαν ανάλογη τύχη, πράγμα που επιτείνει την τραγικότητα της Παραλογής.
- ✓ Η κατάρα – μαγικό στοιχείο- έχει σκοπό να ακυρώσει το λόγο της θυσίας της, αφού καταριέται το γεφύρι να τρέμει και να ρίχνει τους διαβάτες

* Ενότητα Ε' (στ.41-46)

- ✓ Η αδελφική αγάπη θα υπερσχύσει της οργής της γυναίκας για την άδικη της μοίρα και η κοπέλα θα αλλάξει την κατάρα με άλλη που στην ουσία είναι ευχή
- ✓ **Στίχος:** ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος
- ✓ **Ύφος:** λιτό και δραματικό

➤ Άσκηση

- Ποιο είναι το δίλημμα του πρωτομάστορα; Τι δείχνει για το χαρακτήρα του η απόφαση που παίρνει; Τι θα κάνατε εσείς, αν ήσασταν στη θέση του πρωτομάστορα;
- Ποιο το ήθος του πρωτομάστορα; Από ποια σημεία του κειμένου διαπιστώνουμε την τραγική διάσταση του ρόλου του;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:

«*Ιφιγένεια εν Αυλίδι*» Ευριπίδης,

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ - ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ

Η τραγωδία αρχίζει με διάλογο ανάμεσα στον Αγαμέμνονα και τον γέρο υπηρέτη του: ο αρχηγός του στόλου των Ελλήνων είχε καλέσει την κόρη του Ιφιγένεια στην Αυλίδα, δήθεν για να την παντρέψει με τον Αχιλλέα, στην πραγματικότητα όμως για να τη θυσιάσει στην Άρτεμη, προκειμένου να εξασφαλίσει ευνοϊκό άνεμο για το ταξίδι του στόλου στην Τροία. Τώρα στέλνει τον υπηρέτη στο Άργος με ένα δεύτερο γράμμα, που ανακαλεί το πρώτο. Εμφανίζεται ο χορός από γυναίκες της Χαλκίδας και περιγράφει τις συγκεντρωμένες στην Αυλίδα στρατιωτικές δυνάμεις. Ο Μενέλαος ορμά στη σκηνή, κατηγορεί τον Αγαμέμνονα για την αλλαγή της απόφασής του κι ακολουθεί έντονη φιλονικία ανάμεσα στους δύο αδελφούς. Στο μεταξύ φτάνει η Ιφιγένεια μαζί με τη μητέρα της Κλυταιμνήστρα και τον μικρό αδελφό της Ορέστη. Ο Μενέλαος συγκινείται, προτρέπει τον Αγαμέμνονα, που εντείνουν περισσότερο τον πόνο του για την επερχόμενη θυσία. Η Κλυταιμνήστρα συναντά τον δήθεν μέλλοντα γαμπρό της Αχιλλέα, που αποδεικνύεται ανυποψίαστος για τα σχετικά με τον γάμο. Έτσι η Κλυταιμνήστρα κι η Ιφιγένεια πληροφορούνται για την αληθινή αιτία του ερχομού τους στην Αυλίδα. Η τραγική μητέρα καταφέρνει να αποσπάσει από τον ήρωα την υπόσχεση ότι θα φροντίσει με όλες του τις δυνάμεις για την αποτροπή της θυσίας. Οι παρακλήσεις της Κλυταιμνήστρας και της κόρης της στον Αγαμέμνονα να μεταπειστεί και να λυπηθεί την Ιφιγένεια αποδεικνύονται μάταιες. Ο Αχιλλέας αποφασίζει να θυσιάσει τη ζωή του, για να σώσει την κοπέλα. Η Ιφιγένεια όμως αρνείται τη θυσία του ήρωα οικειοθελώς προσφέρεται να υπακούσει στην εντολή του πατέρα της και να δώσει τη ζωή της για το κοινό καλό. Στο τέλος του έργου ένας αγγελιαφόρος έρχεται να ανακοινώσει στην Κλυταιμνήστρα το θαύμα: η Άρτεμη, την ώρα της θυσίας, έβαλε στη θέση της Ιφιγένειας μια ελαφίνα και πήρε την κόρη στον ουρανό. Η τραγωδία κλείνει με την αναγγελία ευνοϊκού ανέμου και τις προετοιμασίες του στόλου να ξεκινήσει για την Τροία.

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^η ΟΜΑΔΑ

1. Ποια χαρακτηριστικά των δημοτικών τραγουδιών εντοπίζετε στο τραγούδι; Γράψτε ένα παράδειγμα για το καθένα χαρακτηριστικό.
2. Ξεκινήστε από όποιο σημείο της ιστορίας θέλετε και μεταπλάστε ελεύθερα το περιεχόμενο του τραγουδιού σε πεζό ή έμμετρο λόγο.
3. Ανατρέξτε στην ιστοσελίδα «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα» <http://www.greek-language.gr/greekLang/index.html> πληκτρολογήστε στο λεξικό τις λέξεις «**παραλογή**» και «**παραλλαγή**» για να βρείτε τη σημασιολογική τους διαφορά.

παραλλαγή η [paralají] [O29](#) : **α.** (συνήθ. ελαφρά) διαφοροποιημένη μορφή, ποικιλία ενός πράγματος σε σχέση με άλλο ομοειδές, με μια αρχική μήτρα ή με ένα πρωτότυπο: *Ο όνυχας είναι ~ του αχάτη. Παραλλαγές ενός (δημοτικού) τραγουδιού / ενός μύθου / ενός παραμυθιού. Μια ~ του αρχικού κειμένου / της αρχικής ιδέας. Προσέχετε τις απομιμήσεις που κυκλοφορούν με μικρή ~ του ονόματος κάποιας γνωστής φίρμας.* **β.** (μουσ.) η διαδοχική επανάληψη ενός μουσικού θέματος με μικρές αλλαγές που δεν αλλοιώνουν τον αρχικό χαρακτήρα του: *Μουσικές παραλλαγές πάνω σ' ένα θέμα.* **γ.** (βιολ.) εμφανής διαφορά μεταξύ κυττάρων, ατόμων ή ομάδων ενός είδους που οφείλεται σε γενετικά αίτια ή σε επίδραση περιβαλλοντικών παραγόντων. **δ.** (ναυτ.) η διαφορά μεταξύ της πραγματικής θέσης του βορρά και της διεύθυνσης που δείχνει η πυξίδα. **ε.** (στρατ.) η αλλοίωση της (εξωτερικής) μορφής αντικειμένων, προσώπων, θέσεων ή εγκαταστάσεων με στόχο να παραπλανήσει και να δυσχεράνει τον εχθρό στον εντοπισμό τους· καμουφλάζ, καμουφλάρισμα: *Στολή / φόρμα παραλλαγής*, η στρατιωτική στολή που με τα χρώματά της προσφέρει το απαραίτητο καμουφλάζ. ΦΡλούφα* και ~.

[λόγ. < αρχ. παραλλαγή, ελνστ. σημ.: 'ποικιλία' & σημδ. γαλλ. variation]

παραλογή η [paralojí] [O29](#) : εκτεταμένο αφηγηματικό δημοτικό τραγούδι, που εξιστορεί επεισόδια και περιστατικά πραγματικά ή (κυρ.) φανταστικά, παρμένα από τη ζωή, την ιστορία ή τη μυθολογία: *Το τραγούδι «Τον νεκρού αδελφού» είναι μια από τις πιο γνωστές παραλογές.*

4. Δημιουργήστε μια σύγχρονη παραλλαγή του «Γιοφυριού της Άρτας».

2^η ΟΜΑΔΑ

1. Ποια στοιχεία αυτού του τραγουδιού αποδεικνύουν ότι ανήκει στο είδος των Παραλογών;

2. Το θέμα της ανθρωποθυσίας συναντάται και σε παλαιότερα κείμενα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Δύο από αυτά είναι η «Ιφιγένεια εν Αυλίδι» και η «Θυσία του Αβραάμ». Αναζητείστε τη σχέση που υπάρχει στο ρόλο του πρωτομάστορα με το ρόλο του Αγαμέμνονα και με το ρόλο του Αβραάμ. Ανάλογα αναζητείστε τη σχέση που υπάρχει στο ρόλο της γυναίκας του πρωτομάστορα με το ρόλο της Ιφιγένειας και με το ρόλο του Ισαάκ.
3. Πώς θα αντιδρούσατε εσείς, αν βρισκόσασταν στη θέση του Πρωτομάστορα;

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Πρώτος απόγονος του γενάρχη των Εβραίων, του Αβραάμ, είναι το μοναχοπαιδί του, ο Ισαάκ. Η ιστορία του Ισαάκ, βρίσκεται γραμμένη από το 21ο ως το 25ο κεφάλαιο του βιβλίου της «Γένεσης».

Εννέα μήνες μετά την υπόσχεση του Θεού στον Αβραάμ και τη Σάρρα, η Σάρρα έφερε στον κόσμο ένα χαριτωμένο αγόρι που το ονόμασαν Ισαάκ, δηλαδή «παιδί της χαράς και του γέλιου». Πράγματι, ο Ισαάκ ήταν ένα δώρο του Θεού και χάρισε στους γονείς του απέραντη χαρά. Μεγάλωνε μέσα στην αγάπη τους και τους συγκινούσε βαθύτατα, γιατί σ' αυτόν είχε πραγματοποιηθεί η υπόσχεση του Θεού.

Όταν ο Ισαάκ ήταν ακόμα μικρό παιδάκι, ο Θεός μίλησε πάλι στον Αβραάμ. Αυτή τη φορά το θέλημα του Θεού ήταν φοβερό. Ζητούσε από τον Αβραάμ να του θυσιάσει αυτό το μονάκριβο παιδί του, τον χαριτωμένο Ισαάκ! «Πάρε τον Ισαάκ κι έλα να μου τον προσφέρεις θυσία στον τόπο που εγώ θα σου υποδείξω!», ήταν τα λόγια του Θεού.

Παρά την απέραντη θλίψη του ο Αβραάμ έπρεπε να υπακούσει στον λόγο του Θεού. Την άλλη μέρα, πρωί-πρωί, φόρτωσε στο ζώο του ξύλα που θα ήταν απαραίτητα για τη θυσία, ξύπνησε και τον μικρό Ισαάκ και ξεκίνησαν για τον τόπο που θα τους υποδείκνυε ο Θεός. Τρεις μέρες περπατούσαν. Ο Ισαάκ αμέριμνος και χαρούμενος, ο Αβραάμ θλιμμένος, αλλά πιστός στο θέλημα του Θεού. Όταν έφτασαν στο βουνό της θυσίας, ο Ισαάκ απορημένος ρώτησε: «Πού είναι, πατέρα, το πρόβατο για τη θυσία;»

«Μην ανησυχείς, παιδί μου, ο Θεός θα φροντίσει για το πρόβατο της θυσίας Του», απάντησε ο Αβραάμ συντετριμμένος.

Έστησε το θυσιαστήριο κι ύστερα φανέρωσε στον Ισαάκ το θέλημα του Θεού. Εκείνος είχε μάθει πως η εντολή του Θεού ήταν ανώτερη από καθετί στον κόσμο, γι' αυτό κάθισε υπομονετικά να τον δέσει ο πατέρας του και να τον ξαπλώσει πάνω στο θυσιαστήριο. Την ώρα όμως που ο Αβραάμ ετοιμαζόταν να θυσιάσει το παιδί του, ο Θεός τον σταμάτησε. Δεν ήθελε αυτή τη θυσία. Ο Θεός δεν θέλει θυσίες ανθρώπων. Ήθελε μόνο να δοκιμάσει την πίστη και την υπακοή του Αβραάμ στο θέλημά Του.

«Μην αγγίζεις το παιδί και μην του κάνεις κακό. Είδα πόσο σέβεσαι τον Θεό, αφού για χάρη Του δεν λυπήθηκες ούτε το μονάκριβο παιδί σου!».

Μ' αυτά τα λόγια Άγγελος Κυρίου μήνυσε στον Αβραάμ το θέλημα του Θεού. Κι εκείνος με απεριγράπτη χαρά έλυσε τον Ισαάκ, που πήδηξε από το θυσιαστήριο κι έπεσε στην αγκαλιά του. Στο διπλανό θάμνο ήταν σκαλωμένο ένα κριάρι σταλμένο από το Θεό, για να πάρει τη θέση του Ισαάκ στη θυσία. Η θυσία που ακολούθησε ήταν συγκλονιστική. Ο Αβραάμ κι ο Ισαάκ με δάκρυα ευχαρίστησαν τον Θεό για την αγάπη Του κι άκουσαν πάλι την υπόσχεση του Θεού: «Αβραάμ, θα πληθύνω τους απογόνους σου σαν τα άστρα του ουρανού και σαν την άμμο της θάλασσας. Από το γένος σου θα έρθει η ευλογία του Θεού σ' όλα τα έθνη και τις φυλές της γης». Τώρα ο Αβραάμ ήταν απόλυτα σίγουρος ότι ο Θεός κρατούσε την υπόσχεσή Του. Αλλά και ο μικρός Ισαάκ έγινε μάρτυρας της υπόσχεσης και του θελήματος του Θεού.

Κάντε κλικ παρακάτω, για να ακούσετε την αφήγηση του κειμένου.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ - ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Η ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ

Η τραγωδία αρχίζει με διάλογο ανάμεσα στον Αγαμέμνονα και τον γέρο υπηρέτη του: ο αρχηγός του στόλου των Ελλήνων είχε καλέσει την κόρη του Ιφιγένεια στην Αυλίδα, δήθεν για να την παντρέψει με τον Αχιλλέα, στην πραγματικότητα όμως για να τη θυσιάσει στην Άρτεμη, προκειμένου να εξασφαλίσει ευνοϊκό άνεμο για το ταξίδι του στόλου στην Τροία. Τώρα στέλνει τον υπηρέτη στο Άργος με ένα δεύτερο γράμμα, που ανακαλεί το πρώτο. Εμφανίζεται ο χορός από γυναίκες της Χαλκίδας και περιγράφει τις συγκεντρωμένες στην Αυλίδα στρατιωτικές δυνάμεις. Ο Μενέλαος ορμά στη σκηνή, κατηγορεί τον Αγαμέμνονα για την αλλαγή της απόφασής του κι ακολουθεί έντονη φιλονικία ανάμεσα στους δύο αδελφούς. Στο μεταξύ φτάνει η Ιφιγένεια μαζί με τη μητέρα της Κλυταιμνήστρα και τον μικρό αδελφό της Ορέστη. Ο Μενέλαος συγκινείται, προτρέπει τον Αγαμέμνονα, που εντείνουν περισσότερο τον πόνο του για την επερχόμενη θυσία. Η Κλυταιμνήστρα συναντά τον δήθεν μέλλοντα γαμπρό της Αχιλλέα, που αποδεικνύεται ανυποψίαστος για τα σχετικά με τον γάμο. Έτσι η Κλυταιμνήστρα κι η Ιφιγένεια πληροφορούνται για την αληθινή αιτία του ερχομού τους στην Αυλίδα. Η τραγική μητέρα καταφέρνει να αποσπάσει από τον ήρωα την υπόσχεση ότι θα φροντίσει με όλες του τις δυνάμεις για την αποτροπή της θυσίας. Οι παρακλήσεις της Κλυταιμνήστρας και της κόρης της στον Αγαμέμνονα να μεταπειστεί και να λυπηθεί την Ιφιγένεια αποδεικνύονται μάταιες. Ο Αχιλλέας αποφασίζει να θυσιάσει τη ζωή

του, για να σώσει την κοπέλα. Η Ιφιγένεια όμως αρνείται τη θυσία του ήρωα οικειοθελώς προσφέρεται να υπακούσει στην εντολή του πατέρα της και να δώσει τη ζωή της για το κοινό καλό. Στο τέλος του έργου ένας αγγελιαφόρος έρχεται να ανακοινώσει στην Κλυταιμνήστρα το θαύμα: η Άρτεμη, την ώρα της θυσίας, έβαλε στη θέση της Ιφιγένειας μια ελαφίνα και πήρε την κόρη στον ουρανό. Η τραγωδία κλείνει με την αναγγελία ευνοϊκού ανέμου και τις προετοιμασίες του στόλου να ξεκινήσει για την Τροία.

3^Η ΟΜΑΔΑ

1. Συγκρίνετε το τραγούδι με την αλβανική, την κυπριακή, την πομάκικη και την ποντιακή παραλλαγή. (Ποιο είναι το τέλος καθενός από τα παραπάνω τραγούδια; Ποιο το θυσιαζόμενο πρόσωπο και ποια η τύχη του;)

ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

4. Έπεσε η ομίχλη πάνω από την Μπούνα και την κάλυψε ολόκληρη. Τρεις μέρες και τρεις νύχτες η ομίχλη έμεινε εκεί. Μετά τρεις μέρες και τρεις νύχτες ένας αδύναμος άνεμος έπνευσε και ανύψωσε την ομίχλη. Την ανύψωσε και την πήγε μέχρι τον τάφο του Βαλδανούζι. Εκεί στην κορυφή του λόφου, τρία αδέρφια δούλευαν. Έχτιζαν κάστρο μέγα. Τη μέρα έχτιζαν, το βράδυ γκρεμιζόταν, κι έτσι δε χτιζόταν.

Περνάει, λοιπόν, από εκεί ένας καλός γέροντας. Καλή δουλειά, ω τρία αδέρφια. Να'σαι καλά, ω καλέ γέροντα. Πού τη βλέπεις όμως συ την καλή δουλειά; Τη μέρα το υψώνουμε, τη νύχτα καταρρέει. Ξέρεις κανα λόγο να μας πεις χαρμόσυνο; Τι πρέπει να κάνουμε για να κρατήσουμε τους τοίχους στα πόδια τους;

Εγώ ξέρω – αποκρίνεται ο γέροντας – αλλά δειλιάζω να σας πω, γιατί είναι αμαρτία. Ρίξ' την αμαρτία πάνω μας, γιατί θέλουμε να κρατήσουμε στα πόδια του αυτό το κάστρο. Ο καλός γέροντας σκέφτεται και ρωτάει: - Είστε παντρεμένοι, ω παλικάρια; Τις έχετε εσείς οι τρεις τις τρεις κοπέλες σας; Παντρεμένοι είμαστε, του λένε εκείνοι, και οι τρεις τις έχουμε τις τρεις κοπέλες μας. Για πες, λοιπόν, τι πρέπει να κάνουμε, για να στεριώσει αυτό το κάστρο; Αν θέλετε να στεριώσει δεσμευτείτε με όρκο: Μην πείτε στις γυναίκες σας, στο σπίτι μη μιλήστε για τα λόγια που εγώ θα πω. Μια από τις τρεις συννυφάδες που θα'ρθει αύριο να σας φέρει φαγητό, να την πάρετε και να την χτίσετε ζωντανή στον τοίχο του κάστρου. Τότε θα δείτε ότι ο τοίχος θα στεριώσει και θα επιζήσει αιωνίως.

Αυτά είπε ο γέροντας και σε μια στιγμή εξαφανίστηκε. Συμφορά, ο μεγάλος αδερφός πάτησε τον όρκο του και δεν κράτησε το λόγο του. Μίλησε στο σπίτι, είπε στη γυναίκα του να μην πάει εκεί την επόμενη μέρα. Κι ο μεσαίος αδερφός πάτησε τον όρκο του: όλα τα είπε στη γυναίκα του. Μόνον ο μικρός κράτησε το λόγο του, δε μίλησε στο σπίτι και στη γυναίκα του δε μίλησε. Ξημέρωμα κι οι τρεις σηκώνονται νωρίς και πάνε στη δουλειά τους. Τα σφυριά κομματιάζονται, οι πέτρες διαλύονται, οι καρδιές χτυπάνε, οι τοίχοι υψώνονται. Στο σπίτι η μάνα των αγοριών δεν ξέρει τίποτε. Λέει στη μεγάλη: Καλέ μεγάλη νύφη, οι μάστορες θέλουν φαΐ και νερό. Πρέπει να τους πάμε κολοκύθες. Της απαντάει η μεγάλη νύφη: Πίστεψέ με μάνα,

σήμερα δεν μπορώ να πάω, γιατί είμαι άρρωστη. Γυρνάει και λέει στη μεσαία: Καλέ μεσαία νύφη, οι μάστορες θέλουν φαΐ και νερό. Πρέπει να τους πάμε κολοκύθες. Πίστεψέ με μάνα, σήμερα δεν μπορώ να πάω, γιατί έχω να πάω στους συγγενείς μου. Τότε η μάνα των αγοριών γυρνάει και λέει στη μικρότερη: - Καλέ μικρή νύφη. Η μικρή νύφη όρθια στα δυο της πόδια : - Ορίστε μητέρα. Οι μάστορες θέλουν φαΐ και νερό. Πρέπει να τους πάμε κολοκύθες. Πίστεψέ με μάνα, εγώ θα πάω. Αλλά έχω γιο μικρό. Θέλει να θηλάσει, θέλει να πιει και κλαίει. Ξεκίνα γρήγορα, γιατί το γιο τον έχουμε εμείς, δεν τον αφήνουμε να κλαίει, λένε οι συννυφάδες.

Σηκώνεται η μικρή γυναίκα, η καλή, παίρνει ψωμί, νερό και κολοκύθα, φιλάει το γιο στα δυο του μάγουλα, ξεκινάει και κατηφορίζει στην Καζένα, εκεί ανεβαίνει το λόφο του Βαλδανούζι, κοντεύει στον τόπο των μαστόρων. Εκεί είναι οι δυο κουνιάδοι και ο άνδρας της. Καλή δουλειά, ω μάστορες. Μα τι είναι αυτό; Σταματάνε τα σφυριά και κόβονται, αλλά οι καρδιές χτυπούν όλο και πιο δυνατά. Τα πρόσωπα χλομιάζουν. Όταν βλέπει ο μικρός τη γυναίκα του, πετάει το σφυρί απ' το χέρι, καταριέται την πέτρα και τον τοίχο. Η γυναίκα του του λέει: - Τι έχεις αφέντη μου; Γιατί καταριέσαι τον τοίχο και την πέτρα; Πετιέται τότε ο κουνιάδος, ο μεγάλος: Ω έχεις γεννηθεί σε μαύρη μέρα, νύφη μου. Εμείς συμφωνήσαμε να σε χτίσουμε ζωντανή στον τοίχο αυτού του κάστρου. Έχετε γεια, ω κουνιάδοι. Θα σας αφήσω όμως μια τελευταία επιθυμία: όταν με χτίσετε στον τοίχο, να αφήσετε έξω το δεξί μου μάτι, να αφήσετε έξω το δεξί μου χέρι, να αφήσετε έξω το δεξί μου πόδι, να αφήσετε έξω το δεξί μαστό μου. Γιατί το γιο μου τον έχω μικρό, όταν θα αρχίσει να κλαίει με το ένα μάτι θα τον βλέπω, με το ένα χέρι θα τον νανουρίζω, με το ένα πόδι θα του κουνώ την κούνια και να του δίνω το δεξί μαστό μου να πίνει. Να ζεσταθεί ο μαστός μου, το κάστρο να στεριώσει, ο γιος μου να γίνει παλικάρι να γίνει βασιλιάς, να βασιλέψει.

Παίρνουν τη μικρή νύφη και τη χτίζουν στα θεμέλια τούτου του κάστρου. Και οι τοίχοι σηκώνονται, υψώνονται δεν πέφτουν πια σαν πρώτα. Πλάι στους τοίχους βρεγμένοι στέκουν και μουχλιασμένοι ακόμη και σήμερα οι βράχοι, γιατί συνεχίζουν τα δάκρυα της μάνας για το γιο της. Κι ο γιος μεγάλωσε, θάρρεψε και πολέμησε.

Η κυπριακή παραλλαγή του «γιοφυριού της Άρτας»: Ο ΒΑΛΙΑΝΤΗΣ ΤΖ' Η ΜΑΡΟΥΔΚΙΑ

*Κάτω στους πέντε ποταμούς, κάτω στις πέντε βρύσες,
κάτω στις άκρες των ακρών εκεί που τελειώνει ο κόσμος,
κάτω στις άκρες των ακρών στη μέση του Μόου,
έκτιζαν γεφύρι και είπαν πως είναι του φόβου.
Γιοφύρι είναι που χτίζανε με δώδεκα καμάρες
και όλη μέρα το έχτιζαν, τη νύχτα πάλι χαλούσε.
Και το Στοιχειό του ποταμού από κάτω κελαηδούσε :
- Α! Βαλιαντή πρωτομάστορα και μάστορα στους μαστόρους,
από τη γενιά σου αν δε βάλεις γιοφύρι δε στέκει.
Στέκεται διερωτάται και εκείνος ποιον να βάλει.
- Άντε να πω τη μάνα μου, άλλη πια μάνα πού'ναι;
Άντε να πω τον πατέρα μου, άλλο πια πατέρα πού'ναι;
Και αν βάλω από τα αδέλφια μου, αδέλφια δε βρίσκω.
Χαπάρια και μηνύματα πηγαίνει στη Μαρουδκιά.
- Έλα να πάε Μαρουδκιά και ο Βαλιαντής σε θέλει.
Κακό στο νου της δεν έβαλε, καλό στο νου της βάζει
και έπιασε τη χρυσή ρόκα και το χρυσό ροδάνι,
χρυσή κλωστή εκρέμασε και στο Βαλιαντή πηγαίνει.*

Μόλις τη βλέπει ο Βαλιαντής σφάχτηκε από το καημό του
-Τι με θέλεις, μάστορα μου, και μου μήνυσε και ήρθα;
-Επέστρεψε στο σπίτι, Μαρουδκιά, και τίποτα δε σε θέλω.
Μέχρι να πάει η Μαρουδκιά χαπάρια έρχονται πίσω της.
-Έλα να πάμε, Μαρουδκιά και ο Βαλιαντής σε θέλει.
-Τώρα ήμουν στον Βαλιαντή και μου είπε πως δε με θέλει.
-Έλα να πάμε, Μαρουδκιά και ο Βαλιαντής σε θέλει.
Έβγαλε τα χρυσά ρούχα και εφόρεσε τα μαύρα
και έδωσε ένα γύρω των σπιτιών και τα αποχαιρέτισε.
-Σε κοιμίζω, μωρό μου, και άλλη θα σε ξυπνήσει,
σε ζυμώνω ζυμάρι μου και άλλη θα σε κόψει.
Έχετε γεια σπίτια ου και στρώμα όπου κοιμόμουν,
αυλή που τριγύριζα και τραπέζι όπου δειπνούσα.
Έπιασε τη μαύρη ρόκα και το μαύρο ροδάνι,
μαύρη κλωστή εκρέμασε και στο Βαλιαντή πηγαίνει
Όταν τη βλέπει ο Βαλιαντής, λούστηκε στο κλάμα.
-Α! σιταρένιο μου ψωμί, σιμιγδαλένια πίτα,
τι με θέλεις, Βαλιαντή, και ου μήνυσές και ήρθα;
Πάντα έστελνες και με έφερναν και λουζόσουν το γέλιο,
τώρα έστειλες και με έφεραν και λούστηκες το κλάμα.
-Κάτω στις άκρες των ακρών, στη καμάρα που είναι στο
μέσον η αρραβώνα μου έπεσε και ποιος θα μου την εύρει;
- Μη κλαις έτσι, Βαλιαντή, και εγώ θα σου την εύρω.
Φέρε καρέκλα που να αρμόζει, φέρε χρυσό ψαλίδι, κόψε
τα μαλλιά μου που είναι εξήντα πιθαμές
και κάμε ένα σκοινί χοντρό, ένα χοντροπλεγμένο
και από τη μέση δέσε με κατέβασέ με ως κάτω.
Φέρνει καρέκλα που να αρμόζει, φέρνει χρυσό ψαλίδι,
και έκοψε τα μαλλιά της που είναι εξήντα πιθαμές
έκαμε ένα σκοινί χοντρό, ένα χοντροπλεγμένο
και από τη μέση τη δένει να κατεβεί ως κάτω.
Κοιτάζει από εκεί, κοιτάζει από 'δω, τίποτα δε βρίσκει,
μόνο φαρμακερά φίδια έχουν το στόμα ανοιχτό να τη
ρουφήσουν.
-Τράβα με πάνω, Βαλιαντή, τίποτα δε βρίσκω,
μόνο φαρμακερά φίδια έχουν το στόμα ανοιχτό να με
ρουφήσουν. -Και ξανακάνε το γύρο, μακάρι να πετύχεις να τη βρεις.
Ξανακάνει το γύρο τίποτα δεν πετυχαίνει
-Τράβα με πάνω, Βαλιαντή και το μωρό μου κλαίει
και τα βυζιά τα μυροδόχα είναι φουσκωένα από το γάλα.
-Φέρτε χαλίκια και πηλό τη Μαρουδκιά να χτίσω.
Ανάθε μ α τη μ άνα της και την καρδιά που είχε,
ανάθεα τη άνα της την πικρογαλατούσα.
Τρεις κόρες που τις έκαμε, τρία γεφύρια έχτισαν,
η μια έχτισε το Γαλατά, η άλλη τον Ευφράτη
και η τρίτη η καλύτερη της Τρίχας το γιοφύρι

Η πομάκινη παραλλαγή του «Γεφυριού της Άρτας» (Μετάφραση)

Τρία αδέρφια γεφυριού τοίχο χτίζανε
Τη μέρα το χτίζουν, το βράδι γκρεμίζεται

*Το βράδι γκρεμίζεται, θυσία θέλει.
Καθίσανε τρία αδέλφια
Να κουβεντιάσουν, να αποφασίσουν.
- Αδέλφια, βρε αδέλφια, τρία αδέλφια,
Ελάτε να κάνουμε δικιά μας συμφωνία
Όποια θα έρθει αύριο νωρίς
Εκείνη θα τη βάλουμε στη μέση στα θεμέλια.
Ξεπρόβαλλε του πιο μικρού (αδελφού)
Του πιο μικρού η όμορφη Γιουρκέ,
Η όμορφη Γιουρκέ, η νέα νύφη.
Στο αριστερό χέρι κρατάει ζεστό πρωινό
Στο δεξί της έχει κρύο νερό.
Την είδε ο μικρότερος ο αγαπημένος της
Με το χέρι της έγνεψε πίσω να γυρίσει
Της έκλεισε το μάτι. Εκείνη πήγε πιο γρήγορα.
- Αδέλφια, αδέλφια, τρία αδέλφια
Καλή ευκολία, τρία αδέλφια.
- Ο Θεός μαζί σου, όμορφη Γιουρκέ
- Γιατί μου κλαις πρώτη μου αγάπη;
Πώς να μην κλαίω, όμορφη Γιουρκέ;
Το δαχτυλίδι μου έπεσε στη μέση του γεφυριού.
- Μη μου κλαις πρώτη μου αγάπη
Θα μαζέψω το μανίκι και θα σηκώσω το πανωφόρι
Θα μπω στη μέση στα θεμέλια
Θα σου βγάλω το άξιο το δαχτυλίδι
Το ασημένιο δαχτυλίδι με τη μαρμαρένια πέτρα.
- Ρίξτε της αδέλφια, ξύλο για ξύλο
Πέτρα για πέτρα για να χτίσουμε
την όμορφη Γιουρκέ στη μέση της γέφυρας
- Αφήστε με, τρία αδέλφια
Έχω παιδί, μου είναι ξεσκέπαστο
Μου είναι ξεσκέπαστο και ξεφασκιωμένο.
- Μη μου κλαις όμορφη Γιουρκέ
Έχεις μάνα, θα σου το σκεπάσει
Θα το σκεπάσει και θα το φασκιώσει.*

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Της Τρίχας του Γιοφύρι (Στην ελληνική καθομιλουμένη)

Στη Δρακολίμνη πέρα εκεί, στην Τρίχας το γιοφύρι,
χίλιοι μαστόροι δούλευαν και μύριοι μαθητάδες.
Ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ γκρεμιζόταν.
Και τα μαστόρια χαίρονταν, θε ν' αυξηθεί ο μισθός τους.
Κι οι μαθητάδες κλαίγανε! Ποιός κουβαλάει λιθάρια;
Μονάχα ο Πρωτομάστορας σκέπτεται νύχτα – μέρα.
- Τί δίνεις Πρωτομάστορα, να στήσω το γιοφύρι;
- Αν δώσω σε τον κύρη μου, δεν θα 'χω άλλον κύρη.
- Τί δίνεις Πρωτομάστορα, να στήσω το γιοφύρι;
- Αν δώσω σε τη μάννα μου, δεν έχω άλλη μάννα.
- Τί τάξεις Πρωτομάστορα, για να σταθεί το έρμο;
- Αν τάξω τ' αδερφάκια μου, χωρίς αδέρφια θα 'μαι.
- Και τί μου δίνεις, μάστορα, να σου το στεριώσω;
- Αν δώσω τα παιδάκια μου, άλλα παιδιά δεν θα 'χω.
- Τί δίνεις, Πρωτομάστορα, να σου το θεμελιώσω;

- Αν δώσω τη γυναίκα μου, καλύτερη θε να 'βρω!
Της στέλνει μήνυμα και λέει, γοργά – γοργά για να 'ρθει.
Τον Γιάννη της δεν έλυνε, στην κούνια δεν τον πήγε.
Τα ζώα της δεν άρμεξε, δεν βύζαξαν οι μόσχοι.
Μήνυμα στέλνει δεύτερο, με τ' αγριοπουλάκι:
«Σάββατο ας πάει στο λουτρό, την Κυριακή στο γάμο,
και τη Δευτέρα το πρωί, στις Τρίχας το γιοφύρι».
Σάββατο πήγε στο λουτρό, την Κυριακή στο γάμο.
Μυρόλουσε τον Γιάννη της, στην κούνια τότε βάζει.
Καλάρμεξε τα ζωντανά, βύζαξε τα μοσχάρια.
Και τη Δευτέρα το πρωί πήγε στη Δρακολίμνη.
- Στη Δρακολίμνη μου 'πεσε, καλή μ', το δαχτυλίδι
και το πουγγί του κύρη μου, της μάννας το λογάρι.
Όποιος βουτά και παίρνει αυτά, ας έχει αυτά κι εμένα.
Αντάξια γυναίκα μ' θα 'σαι συ, αν πας και μου τα φέρεις.
Πέντε οργιές στο βάραθρο βουτάει τραγουδώντας.
Πέντ' άλλες εκατέβηκε πικρομοιρολογώντας.
- Τα κάλλη και τη νιότη μου διόλου δεν λυπάμαι.
Πονώ και κλαίω το πουλί μ', που τ' άφησα στην κούνια.
Ως τρέμουνε τα πόδια μου, να τρέμει το γιοφύρι
κι όπως μου σειούνται τα μαλλιά, να σειούνται κι οι διαβάτες
Κι ως τρέχουνε τα δάκρυα, να τρέχει το ποτάμι.
- Καλή μου, ευχήσου, πες ευχές, ευχές, μην καταριέσαι.
Στα ξένα έχεις αδερφούς, θα 'ρθουν και θα διαβούνε.
- Ως στέκουνε τα πόδια μου, να στέκει το γιοφύρι,
κι όπως μου στέκουν τα μαλλιά, να στέκουν κι οι διαβάτες.
Κι ως στέκουνε τα δάκρυα, να στέκει το ποτάμι.
Τρεις αδερφάδες είμαστε κι οι τρεις καταραμένες.
Η μια έχτισε την Άδεσα κι η άλλη το Δεβασίρι.
Κι εγώ η τρισκατάρατη της Τρίχας το γιοφύρι.

4Η ΟΜΑΔΑ

1. Να διερευνήσετε το ρόλο των μοτίβων στην παραλογή «Του γιουφυριού της Άρτας». Συγκεκριμένα να εξετάσετε:

α) Το μοτίβο του **πουλιού**: Σε ποιους απευθύνεται; Τι τους λέει; Τι συμπέρασμα βγάξετε για το ρόλο που παίζει το πουλί στην εξέλιξη της δράσης; Γιατί χρησιμοποιείται το πουλί;

β) Το μοτίβο της **κατάρας**: Ποιο είναι το περιεχόμενο της κατάρας της λυγερής; Ποιος ο ρόλος και η δύναμή της; Με τι την αλλάζει;

γ) Να εντοπίσετε τα παραπάνω μοτίβα στο τραγούδι «Του Νεκρού Αδελφού».

«Του Νεκρού Αδελφού».

Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη,
την κόρη τη μονάκριβη την πολυαγαπημένη,
την είχες δώδεκα χρονώ κι ήλιος δε σου την είδε!
Στα σκοτεινά την έλουζε, στ' άφεγγα τη χτενίζει,
στ' άστρι και τον αυγερινό έπλεκε τα μαλλιά της.
Προξενητάδες ήρθανε από τη Βαβυλώνα,
να πάρουνε την Αρετή πολύ μακριά στα ξένα.
Οι οχτώ αδερφοί δε θέλουνε κι ο Κωσταντίνος θέλει.
«Μάνα μου, κι ας τη δώσομε την Αρετή στα ξένα,
στα ξένα κει που περπατώ, στα ξένα που πηγαίνω,
αν πάμ' εμείς στην ξενιτιά, ξένοι να μην περνούμε.
- Φρόνιμος είσαι, Κωσταντή, μ' άσκημα απιλογήθης.
Κι α μόρτει, γιε μου, θάνατος, κι α μόρτει, γιε μου, αρρώστια,
κι αν τύχει πίκρα γή χαρά, ποιος πάει να μου τη φέρει;
- Βάλλω τον ουρανό κριτή και τους αγιούς μαρτύρους,
αν τύχει κι έρτει θάνατος, αν τύχει κι έρτει αρρώστια,
αν τύχει πίκρα γή χαρά, εγώ να σου τη φέρω».
Και σαν την επαντρέψανε την Αρετή στα ξένα,
κι εμπήκε χρόνος δίσεχτος και μήνες οργισμένοι
κι έπεσε το θανατικό, κι οι εννιά αδερφοί πεθάναν,
βρέθηκε η μάνα μοναχή σαν καλαμιά στον κάμπο.
Σ' όλα τα μνήματα έκλαιγε, σ' όλα μοιρολογιόταν,
στον Κωσταντίνου το μνημειό ανέσπα τα μαλλιά της.
«Ανάθεμά σε, Κωσταντή, και μυριανάθεμά σε,
οπού μου την εξόριζες την Αρετή στα ξένα!
το τάξιμο που μου 'ταξες, πότε θα μου το κάμεις;
Τον ουρανό 'βαλες κριτή και τους αγιούς μαρτύρους,
αν τύχει πίκρα γή χαρά, να πας να μου τη φέρεις».
Από το μυριανάθεμα και τη βαριά κατάρα,
η γης αναταράχτηκε κι ο Κωσταντής εβγήκε.
Κάνει το σύγνεφο άλογο και τ' άστρο χαλινάρι,
και το φεγγάρι συντροφιά και πάει να της τη φέρει.
Παίρνει τα όρη πίσω του και τα βουνά μπροστά του.

Βρίσκει την κι εχτενίζονταν όξου στο φεγγαράκι.

Από μακριά τη χαιρετά κι από κοντά της λέγει:

«Άιντε, αδερφή, να φύγομε, στη μάνα μας να πάμε.

- Αλίμονο, αδερφάκι μου, και τι είναι τούτη η ώρα;

Αν ίσως κι είναι για χαρά, να στολιστώ και να 'ρθω,
κι αν είναι πίκρα, πες μου το, να βάλω μαύρα να 'ρθω.

- Έλα, Αρετή, στο σπίτι μας, κι ας είσαι όπως και αν είσαι».

- Κοντολυγίζει τ' άλογο και πίσω την καθίζει.

Στη στράτα που διαβαίνανε πουλάκια κιλαηδούσαν,

δεν κιλαηδούσαν σαν πουλιά, μήτε σαν χελιδόνια,

μόν' κιλαηδούσαν κι έλεγαν ανθρωπινή ομιλία:

«Ποιος είδε κόρην όμορφη να σέρνει ο πεθαμένος!

- Άκουσες, Κωσταντίνε μου, τι λένε τα πουλάκια;

- Πουλάκια είναι κι ας κιλαηδούν, πουλάκια είναι κι ας λένε».

Και παρεκεί που πάγαιναν κι άλλα πουλιά τούς λένε:

«Δεν είναι κρίμα κι άδικο, παράξενο μεγάλο,

να περπατούν οι ζωντανοί με τους απεθαμένους!

- Άκουσες, Κωσταντίνε μου, τι λένε τα πουλάκια;

πως περπατούν οι ζωντανοί με τους απεθαμένους.

- Απρίλης είναι και λαλούν και Μάης και φωλεύουν.

- Φοβούμαι σ', αδερφάκι μου, και λιβανιές μυρίζεις.

- Εχτές βραδís επήγαμε πέρα στον Αί-Γιάννη,

κι εθύμισέ μας ο παπάς με περισσό λιβάνι».

Και παρεμπρός που πήγανε, κι άλλα πουλιά τούς λένε:

«Για ιδές θάμα κι αντίθαμα που γίνεται στον κόσμο,

τέτοια πανώρια λυγερή να σέρνει ο πεθαμένος!»

Τ' άκουσε πάλι η Αρετή κι εράγισε η καρδιά της.

«Άκουσες, Κωσταντάκη μου, τι λένε τα πουλάκια;

- Άφησ', Αρέτω, τα πουλιά κι ό,τι κι α θέλ' ας λέγουν.

- Πες μου, πού είναι τα κάλλη σου, και πού είν' η λεβεντιά σου,
και τα ξανθά σου τα μαλλιά και τ' όμορφο μουστάκι;

- Έχω καιρό π' αρρώστησα και πέσαν τα μαλλιά μου».

Αυτού σιμά, αυτού κοντά στην εκκλησιά προφτάνουν.

Βαριά χτυπά τ' αλόγου του κι απ' εμπροστά της χάθη.

Κι ακούει την πλάκα και βροντά, το χώμα και βοϊζει.

Κινάει και πάει η Αρετή στο σπίτι μοναχή της.

Βλέπει τους κήπους της γυμνούς, τα δέντρα μαραμένα

βλέπει το μπάλσαμο ξερό, το καρυοφύλλι μαύρο,

βλέπει μπροστά στην πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.

Βρίσκει την πόρτα σφαλιστή και τα κλειδιά παρμένα,

και τα σπιτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα.

Κτυπά την πόρτα δυνατά, τα παραθύρια τρίζουν.

«Αν είσαι φίλος διάβαινε, κι αν είσαι εχτρός μου φύγε,

κι αν είσαι ο Πικροχάροντας, άλλα παιδιά δεν έχω,

κι η δόλια η Αρετούλα μου λείπει μακριά στα ξένα.

- Σήκω, μανούλα μου, άνοιξε, σήκω, γλυκιά μου μάνα.

- Ποιος είν' αυτός που μου χτυπάει και με φωνάζει μάνα;

- Άνοιξε, μάνα μου, άνοιξε κι εγώ είμαι η Αρετή σου».

Κατέβηκε, αγκαλιάστηκαν κι απέθαναν κι οι δύο

δ) Το μοτίβο του **δαχτυλιδιού**: Ποιος ο ρόλος του δαχτυλιδιού στην εξέλιξη της δράσης; Να το συγκρίνετε με το τραγούδι «Ποιος είναι π' αναστέναξε;»

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Π' ΑΝΑΣΤΕΝΑΞΕ

Τριομερήτικος γαμπρός, δώδεκα χρόνους σκλάβος
Επήγε και σκλαβώθηκε σε φράγκικο καράβι,
έπεσε ν' αποκοιμηθεί, λίγον ύπνο να πάρει,
είδ' όνειρο στον ύπνο του, παντρεút' η καλή του
κι από τη στεναχώρια του βαριά αναστενάζει,
τόσο βαριά αναστέναξε, που στάθηκε το καράβι.
Καραβοκύρης φώναξε, ψηλά από το κατάρτι
- Ποιος είναι π' αναστέναξε, που στάθηκε το καράβι;
Αν είν' από τους δούλους μου, διπλά να τον πληρώσω
κι αν είναι από τους σκλάβους μου, θα τον ξελευτερώσω.
Κι ο Γιάννος 'πολογήθηκε μέσα από το καράβι:
- Εγώ είμαι που αναστέναξα και στάθηκε το καράβι.
- Τ' έχεις, Γιάννο, που θλίβεσαι και βαριαναστενάζεις;
Ούτε πεινώ, ούτε διψώ κι ούτε ρούχα μου λείπουν.
Είδα πεινώ, ούτε διψώ κι ούτε ρούχα μου λείπουν.
Είδα, όνειρο στον ύπνο μου, παντρεύεται η καλή μου.
- Γιάννο, για το χατίρι σου, θα σε ξελευτερώσω,
βάλε τελάλη στ' άλογα, σε όλα τα τσαίρια,
ποιο είναι τ' άξιο άλογο, το άξιο της αρέντας
τρεις μέρες το περπάτημα, τρεις ώρες να το κάμει.

Κι όσα άλογα το άκουσαν, έπεσαν να ψοφήσουν
κι όσες φοράδες τ' ακούσαν έπεσαν ν' απορρίξουν.
Ένας γρίβας, παλιόγριβας, σαρανταδυοπληγιάρης:
- Εγώ είμαι τ' άξιο τ' άλογο, το άξιο της αρέντας.
Τρεις μήνες να είναι μακριά, τρεις ώρες θα το κάμω,
αν μ' αβγατίσεις το νερό σαρανταπέντε κούπες,
να δέσεις τη μεσούλα σου μαζί μα τη δική μου.
Τυχαίνει λάκκος κι απηδώ, γκρεμός και πέφτεις κάτω.
Στο δρόμο που πηγαίνανε, στο δρόμο που πηγαίνουν,
Παρακαλούσε κι έλεγε, παρακαλεί και λέει:
Είθε να βρω τη μάνα μου στη βρύση που να πλένει,
να βρω και τον πατέρα μου στ' αμπέλι να κλαδεύει.
Κι όπως επαρακάλεσε, έτσι και τους εβρήκε.

- Καλημέρα σου μπάρμπα μου, - καλώς τον τον διαβάτη.
- Μπάρμπα, π[ου γίνεται χαρά, που γίνονται τα γλέντια;
Γιατί λαλάνε τα βιολιά και ποιανού νύφη παίρνουν;
- Στις αστραπές και στις βροντές του γιου μου χαμένου,
που χάθηκε μες στη φραγκιά, δώδεκα χρόνους τώρα,
που σήμερα η γυναίκα του θα πάρει άλλον άντρα,
εψές επήραν τα προικιά και σήμερα τη νύφη.

- Να σφίξω 'γω το γρίβα μου, το πού θα τους προφτάσω;
Αν είν' ο γρίβας γρήγορος τους φτάνεις μέσ στο δρόμο
κι αν είν' ο γρίβας άναρχος εκεί που στεφανώνουν.
Ο γρίβας βγήκε γρήγορος, τους πρόφτασε στο δρόμο.
- Καλημέρα συμπέθεροι, καλώς τον τον διαβάτη.
- Πως το 'χετε στον τόπο σας τη νύφη να κεράσω;
- Εμείς στον τόπο το' χουμε τη νύφη να κερνάμε,
άλλος γρόσια κι άλλος φλωριά και άλλος δαχτυλίδια.
Το δαχτυλίδι έβγαλε, στέκει και την κερνάει.
Η νύφη ήξερε γράμματα στέκει και το διαβάζει.
Τούτος είν' ο αρραβώνας μου, το πρώτο μου στεφάνι,
στην αγκαλιά του ρίχτηκε, στα καπούλια τη βάνει.
- Έχετε γεια, συμπέθεροι, γαμπρέ σαν το γομάρι,
όσο να πούνε, που 'ναι τος, πήρε σαράντα ράχες,
κι όσο να πούνε πιάστε τον, κι άλλες σαρανταπέντε.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 5^ο

1. Αναζητήστε στοιχεία στο Διαδίκτυο για τα εξής θέματα:

α) Η ιστορία του γιοφυριού της Άρτας.

β) Περιγραφή του γεφυριού, εύρεση εικόνων και άλλων γεφυριών τοξοτών όπως της Άρτας. Ποιες υπηρεσίες προσφέρουν τα γεφύρια στο κοινωνικό σύνολο;

γ) Ο θρύλος για το γιοφύρι της Άρτας.

δ) Ανατρέξτε στα σώματα κειμένου της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα

http://www.greeklanguage.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/index.html και αναζητήστε σύγχρονες χρήσεις της φράσης «Το γεφύρι της Άρτας». Σε ποιο κειμενικό είδος ανήκουν;

ε) Ποιες οι επιρροές του τραγουδιού στη σύγχρονη μουσική παραγωγή; Ακούστε το τραγούδι του Σωκράτη Μάλαμα «Της Άρτας το γεφύρι».

https://www.youtube.com/watch?feature=player_detailpage&v=ao-PsQUyZLI#t=20

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ
ΑΚΡΙΤΙΚΑ

«Ο θάνατος του Διγενή»

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

- Σύντομη μνεία στο έργο των ακριτών για την προστασία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας

- ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΣΤΟΧΟΙ:

- να γνωρίσουν τα ακριτικά τραγούδια με τον ηρωικό-επικό χαρακτήρα
- να επισημάνουν μέσα κυρίως από την υπερθετική διατύπωση το θαυμασμό της λαϊκής ψυχής για τους ακρίτες

γενικά

Ο θάνατος του Διγενή Ακρίτα, του πιο αντιπροσωπευτικού και ηρωικού ακρίτα, είναι το δημοφιλέστερο θέμα των ακριτικών τραγουδιών. Άλλοτε ο Διγενής πεθαίνει στο κρεβάτι του περιστοιχισμένος από τα παλικάρια του, άλλοτε φωνάζει τη γυναίκα του και την πνίγει, για να μην την πάρει άλλος άντρας μετά το θάνατό του, άλλοτε πάλι χτίζει κάστρο, για να κρυφτεί από το Χάρο. Στο Έπος του Διγενή Ακρίτα ο ήρωας πεθαίνει από βαριά ασθένεια, σαν απλός άνθρωπος.

Δομή:

- **Α' ενότητα** (στ. 1-5): το ψυχομαχητό του Διγενή
- **Β' ενότητα** (στ. 6-10): οι υπεράνθρωπες ικανότητες του ακρίτα
- **Γ' ενότητα** (στ. 11-12): ο θάνατος του ήρωα

Θέμα:

Ο θάνατος του Διγενή

Σχόλια:

- ✓ Αφηγηματικό τραγούδι, εξωδιηγητικός αφηγητής, μηδενική εστίαση

Α' ενότητα (στ. 1-5):

- ✓ Η αφήγηση ξεκινά από το **παρόν**, όπως δηλώνουν τα ενεστωτικά ρήματα (*ψυχομαχεί, τρομάσσει, βροντάει κι αστράφει*).
- ✓ Ο ήρωας αναμετρείται με το θάνατο και είναι τόσο φοβερή η πάλη του που τρομάζει τη γη.
- ✓ Όλη η φύση – γη, ουρανός, απάνω, κάτω κόσμος- «εμψυχώνεται» -προσωποποίηση- και συμπάσχει με τον ήρωα που δίνει τη στερνή του μάχη και αναμετρείται όλη η φύση με τις παραγωγικές δυνάμεις της, η ίδια η ζωή εντέλει στην πιο ηρωική της διάσταση, με τη φθορά και το θάνατο.
- ✓ η ταφόπλακα ανατριχιάζει στη σκέψη πώς θα μπορέσει να σκεπάσει τον ελεύθερο σαν αϊτό ήρωα.

Β' ενότητα (στ. 6-10):

- ✓ η β' ενότητα, που συνιστά μια αναδρομική αφήγηση, έρχεται να μας εξηγήσει την πρώτη: Οι ιδιότητες και τα κατορθώματα του ακρίτα δικαιολογούν την ολοκληρωτική συμμετοχή της φύσης στο ψυχομαχητό του.
- ✓ Τεράστιος και παντοδύναμος παρουσιάζεται ο ήρωας σε μία έξαρση υπερβολής που μαρτυρεί τον άδολο θαυμασμό της λαϊκής ψυχής για το θρυλικό ακρίτα.

Γ' ενότητα (στ. 11-12):

- ✓ Η αφήγηση τοποθετείται σε ένα νέο χρονικό επίπεδο προγενέστερο του παρόντος της Α' ενότητας που μας δίνει την αιτία του θανάτου του Διγενή: ο φθόνος του Χάροντα για την υπεράνθρωπη δύναμη του ήρωα είναι ένας άλλος τρόπος, για να εκφράσει η λαϊκή ψυχή το θαυμασμό της για τον Ακρίτα.
- ✓ Είναι τόσο μεγάλη και τρομερή η δύναμη του Διγενή που ο Χάρος χρειάζεται να του στήσει ενέδρα για να το θανατώσει. Διαφορετικά, υπαινίσσεται ο λαϊκός τραγουδιστής, ακόμη και την αναπόδραστη μοίρα του θανάτου είχε τη δύναμη να νικήσει ο ακρίτας.
- ✓ *Ελάβωσε, πήρε*: οριστικό και αμετάκλητο του θανάτου

Παράλληλο κείμενο:

«[ο θάνατος τον πολεμά]»

*** Ερωτήσεις**

- ✓ Ποιος είναι ο αντίκτυπος του ψυχομαχητού του Διγενή στη φύση; Τι δείχνει αυτό για την προσωπικότητα του ήρωα;
- ✓ Γιατί ο Χάρος στήνει ενέδρα, για να θανατώσει τον ακρίτα;
- ✓ Να συγκρίνετε το δημοτικό τραγούδι με το απόσπασμα που σας δίνεται από το έπος του Διγενή Ακρίτα και να επισημάνετε τις διαφορές στον τρόπο που αντιμετωπίζεται ο θάνατος του ήρωα στην κάθε περίπτωση.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Γ' γυμνασίου

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΣΗ «Ερωφίλη»

ΜΕΘΟΔΟΣ: ερμηνευτική

ΣΤΟΧΟΙ:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα αντιπροσωπευτικό έργο του Κρητικού Θεάτρου
- ✓ Να βιώσουν την ένταση και το πάθος που δονούν την καρδιά των πρωταγωνιστών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

- ✓ Η «**Ερωφίλη**» είναι πεντάπρακτη τραγωδία στον τύπο των αρχαίων τραγωδιών με επεισόδια και χορικά
- ✓ Η τραγωδία γράφτηκε με πρότυπο την ιταλική τραγωδία «*Orbecche*» του Τζιράλντι. Όπως συμβαίνει στις ευρωπαϊκές τραγωδίες ανάμεσα στις 5 πράξεις παρεμβάλλονται τέσσερα «*ιντερμέδια*» που αποτελούν ολόκληρο εμβόλιμο δράμα. Ποιητής της *Ερωφίλης* είναι ο Γεώργιος Χορτάτσης από το Ρέθυμνο, ο οποίος εκτός από το πηγαίο ταλέντο του διέθετε μεγάλη ελληνική και ιταλική παιδεία. Ο Κ. Παλαμάς ονόμασε το Χορτάτση «πατέρα της νέας μας δραματικής τέχνης». Η *Ερωφίλη* εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1637 στη Βενετία μετά το θάνατο του ποιητή.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ✓ Το απόσπασμα συνδυάζει το **ερωτικό με το δραματικό** συναίσθημα, καθώς οι πρωταγωνιστές βρίσκονται σε μεγάλη ψυχική ένταση και βιώνουν μια έντονη απειλή
- ✓ «για σέναν εγεννήθηκε στον κόσμο το κορμί μου»/ «το πως το νου και την ψυχή και την καρδιά μου ορίζεις»:
- ✓ «και τα κορμιά μας σ' άμετρο πόθο κρατεί δεμένα»: ο πόθος και η ερωτική λαχτάρα συνταράζουν τα κορμιά των νέων
- ✓ «Περίσσα σε παρακαλώ ... να μ' απολησμονήσεις»: ο Πανάρετος τρέμει μη χάσει την αγαπημένη του
- ✓ «Ερωτα... στον Άδη κατεβαίνω»: η Ερωφίλη επικαλείται τον έρωτα ως μάρτυρα της αγάπης της και τον καλεί να τη θανατώσει, προκειμένου να πειστεί ο αγαπημένος της για την αφοσίωση και την αγάπη της. Οικεία στην αντίληψη της κρητικής λογοτεχνίας είναι η επίκληση του Έρωτα ως εγγυήτριας δύναμης που επισφραγίζει τα λόγια των ερωτευμένων,
- ✓ «Μα δεν κατέχω ποια αφορμή με κάνει και τρομάσσω ...σε φόβο μου γυρίζει»: φόβος και αγωνία Πανάρετου μη χάσει την πολυπόθητη γυναίκα
- ✓ «γιατί ουρανός ... θέλει κάμει»: η Ερωφίλη προσπαθεί να παρηγορήσει και να καθησυχάσει τον αγαπημένο της. Καμία δύναμη δεν μπορεί να σταθεί ανώτερη του πάθους τους
- ✓ «Τον ουρανό... καρδιά μου»: επικαλείται τα φυσικά στοιχεία (ουρανό, θάλασσα, γη και αέρα) τα οποία παρουσιάζονται προσωποποιημένα και τα οποία οφείλουν να παρέμβουν σε περίπτωση που η ηρωίδα αθετήσει τον όρκο αφοσίωσης στον Πανάρετο -> δηλώνεται έτσι η αποφασιστικότητα και η καθολική ισχύς των λόγων της Ερωφίλης με εκφραστικούς τρόπους που απαντούν στο δημοτικό τραγούδι – κορύφωση δραματικής έντασης
- ✓ «Πανάρετε ψυχή μου», «βασιλίσσα μου», «αφέντρα μου», «Πανάρετέ μου», «νεράιδα μου», : ο ερωτικός κώδικας των νέων υπογραμμίζει την ομορφιά και τη δύναμη της αγάπης τους

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

I. Τι ζητά ο Πανάρετος από την Ερωφίλη και πώς εκείνη ανταποκρίνεται στην επιθυμία του;

II. Ποιες δυνάμεις επικαλείται η Ερωφίλη, για να εγγυηθούν την πιστότητα των λόγων της; Τι δηλώνουν οι επικλήσεις αυτές από την πλευρά της ηρωίδας;

III. Συγκρίνετε τις δύο σκηνές στην *Ερωφίλη* και τον *Ερωτόκριτο* και εξηγήστε με ποιον τρόπο τα δύο ζευγάρια προσπαθούν να διασφαλίσουν την αγάπη τους μέσα από δυσκολίες

ΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Λέγει της ο Ρωτόκριτος· "Ηκουσες τα μαντάτα,
που ο Κύρης σου μ' εξόρισε σ' τση ξενιτιάς τη στράτα;
Κ' εφάνη του κ' εσφάγηκεν ο-γι' αφορμή εδική μου, 1355
σαν ήμαθε την προξενιάν, που'κουσε του Γονή μου.
Κ' έτοιμας λογιής εμάνισε, τόσο βαρύ του φάνη,
κι ο Κύρης μου απ' την πρίκαν του λογιάζω ν' αποθάνει.
Τέσσερεις μέρες μοναχάς μου'δωκε ν' ανιμένω,
κι απόκει να ξενιτευτώ, πολλά μακρά να πηαίνω. 1360
Και πώς να σ' αποχωριστώ, και πώς να σου μακρύνω,
και πώς να ζήσω δίχως σου στο χωρισμόν εκείνο;
Εσίμωσε το τέλος μου, μάθεις το θες, Κερά μου,
στα ξένα πως μ' εθάψασι, κ' εκεί'ν' τα κόκκαλά μου.
Κατέχω το κι ο Κύρης σου γλήγορα σε παντρεύει, 1365
Ρηγόπουλο, Αφεντόπουλο, σαν είσαι συ, γυρεύγει.
Κι ουδέ μπορείς ν' αντισταθείς, σα θέλουν οι Γονείς σου
νικούν την-ε τη γνώμη σου, κι αλλάσσει η όρεξή σου.

204"Μιά χάρη, Αφέντρα, σου ζητώ, κ' εκείνη θέλω μόνο,
και μετά κείνη ολόχαρος τη ζήση μου τελειώνω. 1370
Την ώρα που αρραβωνιαστείς, να βαρυναστενάξεις,
κι όντε σα νύφη στολιστείς, σαν παντρεμένη αλλάξεις,

ν' αναδακρυώσεις και να πεις· "Ρωτόκριτε καημένη,
 τά σου'ταξα λησμόνησα, τό'θελες πλιό δεν είναι."
 Κι όντε σ' Αγάπη αλλού γαμπρού θες δώσεις την εξά σου, 1375
 και νοικοκύρης να γενεί στα κάλλη τσ' ομορφιάς σου,
 όντε με σπλάχνος σε φιλεί και σε περιλαμπάνει,
 θυμήσου ενός οπού για σε εβάλθη ν' αποθάνει.
 Θυμήσου πως μ' επλήγωσες, κ' έχω θανάτου πόνον, 1380
 κι ουδέ ν' απλώσω μου'δωκες σκιάς το δακτύλι μόνον.
 Και κάθε μήνα μιά φορά μέσα στην κάμερά σου,
 λόγιασε τά'παθα για σε, να με πονεί η καρδιά σου.
 Και πιάνε και τη σγουραφιάν, που'βρες στ' αρμάρι μέσα,
 και τα τραγούδια, που'λεγα, κι οπού πολλά σου αρέσα',
 και διάβαζέ τα, θώρειε τα, κι αναθυμού κ' εμένα, 1385
 που μ' εξορίσανε ο-για σε πολλά μακρά στα ξένα.
 Κι όντε σου πουν κι απόθανα, λυπήσου με και κλάψε,
 και τα τραγούδια που'βγαλα, μες στη φωτιά τα κάψε,
 για να μην έχεις αφορμήν εις-ε καιρόν κιανένα,
 πλιό σου να τ' αναθυμηθείς, μα να'ν' λησμονημένα. 1390

"Παρακαλώ, θυμού καλά, ό,τι σου λέγω τώρα,
 κι ο-γλήγορα μισεύγω σου, κ' εβγαίνω από τη Χώρα.
 Κι ας τάξω ο κακορίζκος, πως δε σ' είδα ποτέ μου,
 μα ένα κερί-ν αφτούμενον εκράτουν, κ' ήσβησέ μου.
 Μα όπου κι αν πάγω, όπου βρεθώ, και τον καιρόν που ζήσω, 1395
 τάσσω σου άλλη να μη δω, μουδέ ν' αναντρανίσω.
 Κάλλιιά'χω εσέ με θάνατον, παρ' άλλη με ζωή μου,
 για σένα εγεννήθηκε στον Κόσμον το κορμί μου.
 Οι ομορφιές σου έτοιες λογής το φως μου ετριγυρίσαν,
 κ' έτοιες λογής οι Ερωτιές εκεί σ' εσγουραφίσαν, 1400
 κ' εις όποιον τόπον κι α' σταθώ, τα μάτια όπου γυρίσου',
 πράμα άλλο δεν μπορώ να δω παρά τη στόρησή σου.
 Κι ας είσαι εις τούτο θαρρετή, πως όντεν αποθαίνω,
 χαιρετισμό να μου'πεμπες την ώρα κείνη, γιαίνω."

ΠΟΙΗΤΗΣ

Δεν ημπορεί πλιό η Αρετή ετούτα ν' απομένει, 1405
 κι αγκουσεμένη ευρίσκεται και ξεπεριορισμένη.
 Και λέγει του να μη μιλεί, πλιότερα μη βαραίνει
 μιά λαβωμένη τσ' Ερωτιάς, του Πόθου αρρωστημένη·

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

"Τα λόγια σου, Ρωτόκριτε, φαρμάκι-ν εβαστούσαν,
 κι ουδ' όλπιζα, ουδ' ανίμενα τ' αφτιά μου ό,τι σ' ακούσαν. 1410
 Ίντά'ναι τούτα τά μιλείς, κι ο νους σου πώς τα βάνει;
 Πού τα'βρε αυτάνα η γλώσσα σου οπού μ' αναθιβάνει;
 Και πώς μπορεί τούτη η καρδιά, που με χαρά μεγάλη
 στη μέσην της εφύτεψε τα νόστιμά σου κάλλη,
 και θρέφεσαι καθημερινό, στα σωθικά ριζώνεις, 1415
 ποτίζει σε το αίμα τση, κι ανθείς και μεγαλώνεις,
 κι ως σ' έβαλε, σ' εκλείδωσε, δε θέλει πλιό ν' ανοίξει,
 και το κλειδί-ν ετσάκιση, άλλης να μη σε δείξει.
 Και πώς μπορεί άλλο δεντρόν, άλλοι βλαστοί κι άλλ' ά'θη,
 μέσα τση πλιό να ριζωθούν, που το κλειδί-ν εχάθη; 1420

"Σγουραφιστή σ' όλον το νουν έχω τη στόρησή σου,
 και δεν μπορώ άλλη πλιό να δω παρά την edική σου.
 Χίλιοι σγουράφοι να βρεθούν, με τέχνη, με κοντύλι,
 να θέ' να σγουραφίσουσι μάτια άλλα κι άλλα χείλη,
 τη στόρησή σου ως την-ε δουν, χάνεται η μάθησή τως, 1425
 γιατί κάλλιιά'ναι η τέχνη μου παρά την edική τως.
 Εγώ, όντε σ' εσγουράφισα, ήβγαλα απ' την καρδιά μου
 αίμα, και με το αίμα μου εγίνη η σγουραφιά μου.
 Όποια με το αίμα τση καρδιάς μιά σγουραφιά τελειώσει,
 κάνει την όμορφη πολλά, κι ουδέ μπορεί να λιώσει. 1430
 Πάντά'ναι η σάρκα ζωντανή, καταλυμό δεν έχει,
 και ποιός να κάμει σγουραφιά πλιό σαν εμέ κατέχει;
 Τα μάτια, ο νους μου, κ' η καρδιά, κ' η όρεξη εθελήσαν,
 κ' εσμίξαν και τα τέσσερα, όντε σ' εσγουραφίσαν.
 Και πώς μπορώ να σ' αρνηθώ; Κι α' θέλω, δε μ' αφήνει 1435
 τούτ' η καρδιά που εσύ'βαλες σ' τσ' Αγάπης το καμίνι,
 κ' εξαναγίνη στην πυρά, την πρώτη Φύση εχάσε,
 η στόρησή μου εχάθηκε και τη δική σου επιάσε.
 Λοιπόν, μη βάλεις λογισμό σ' έτοια δουλειά, να ζήσεις,
 δε σ' απαρνούμαι εγώ ποτέ, κι ουδέ κ' εσύ μ' αφήσεις. 1440
 Κι ο Κύρης μου, όντε βουληθεί, να θέ' να με παντρέψει,
 και δω πως γάμο 'κτάσσεται και το γαμπρό γυρέψει,
 κάλλια θανάτους εκατό την ώρα θέλω πάρει,
 άλλος παρά ο Ρωτόκριτος γυναίκα να με πάρει.

"Μα για να πάψει ο λογισμός αυτόνος που σε κρίνει, 1445
 κι ολπίδα μιά παντοπινή στους δυό μας ν' απομείνει,
 την ώραν τούτη θέλεις δει, κι ας πάψει η έγνοια η τόση,
 πράμα-ν οπού παρηγοριάν πολλή σου θέλει δώσει."

ΠΟΙΗΤΗΣ

Και τη Φροσύνην ήκραξε, και τη φωτιάν τής πάγει,
 και βάνει τη σα Μάνα της εις το δεξό τση πλάγι. 1450

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

Λέγει τση· "Νένα, γρίκησε, και μαρτυριά να δώσεις,
κι όπου κι α' λάχει, ό,τι θωρείς, κάμε να μην το χώσεις.
Είναι 'ντρας μου ο Ρωτόκριτος, ό,τι καιρός περάσει,
γ-ή εδά στα νιότα, εις τον ανθό, γ-ή πούρι σα γεράσει.
Κι αμνόγω του στον Ουρανό, στον Ήλιο, στο Φεγγάρι, 1455
άλλος ο-για γυναίκα του ποτέ να μη πάρει."

ΠΟΙΗΤΗΣ

'Κεί, οπού ποτέ το χέρι τση δεν του'δωκε ν' απλώσει,
την ώραν κείνη σπλαχνικά, ο-για να ξετελειώσει
207το τάσσιμο του Γάμου τως, και να'χει πάντα ολπίδα,
αρχοντικά το επρόβαλε στη σιδερή θυρίδα. 1460

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

"Ας πιάσει", λέγει, "ο Ρώκριτος τη χέραν που πεθύμα,
με την οποία περ'λαμπαστοί να μπούμε σ' ένα μνήμα."

ΠΟΙΗΤΗΣ

Βγάνει από το δακτύλι της όμορφο δακτυλίδι,
με δάκρυα κι αναστεναμούς του Ρώκριτου το δίδει.

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

Λέγει του· "Νά, και βάλε το εις το δεξό σου χέρι, 1465
σημάδι πως, ώστε να ζω, είσαι δικό μου Ταίρι.
Και μην το βγάλεις από 'κεί, ώστε να ζεις και να'σαι,
φόρειε το, κι οπ' σου το'δωκε, κάμε να τση θυμάσαι.
Κι ο Κύρης μου αν το βουληθεί να πάρει τη ζωή μου,
και δε μ' αφήσει να χαρώ, σα θέλει η όρεξή μου, 1470
φύλαξε την Αγάπη μας, κι ας είσαι πάντα ως ήσου',
και με το δακτυλίδι μου πέρασε τη ζωή σου.
Τούτο για 'δά είναι ο Γάμος μας, και τούτο μας-ε σώνει,
κάθε καιρό ό,τι ετάζαμεν, τούτο το φανερώνει.
Κι α' δε θελήσει η Μοίρα μας να σμίζομεν ομάδαι, 1475
η ψη σου ας έρθει να με βρει χαιράμενη στον 'δη.
Πάντα σε θέλω καρτερεί, ζώντας, κι αποθαμένη,
γιατί μιá Αγάπη μπιστική στα κόκκαλα απομένει.
Μην το λογιάσεις και ποτέ, σ' ό,τι μου κάμει ο Κύρης,
άλλος κιανείς, μόνον εσύ να μου'σαι νοικοκύρης." 1480

ΠΟΙΗΤΗΣ

Τη χέρα εκράτειεν είς τ' αλλού, όση ώρα τα μιλούσαν,
και ποταμόν τα μάτια τως και βρύσιν εκινούσαν.
Στα κίντυνα ο Ρωτόκριτος, που ευρίσκετο, και Πάθη,
παρηγοριά του δώκασι τούτ' όλα κι ανεστάθη,
κ' επλήθυνεν η ολπίδα του, και βέβαιο το εθάρρει, 1485
πως η Αρετή άλλον παρ' αυτόν 'ντρα δε θέλει πάρει.
Και προς τη χέρα τση θωρεί και βαραστενάζει,
κι απόκει αρχίζει να μιλεί, και δάκρυα κατεβάζει.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

208"Καλώς το 'πιάσε η χέρα μου το μαρμαρένιο χέρι,
κείνο που ολπίδα μου'δωκε, το πως σε κάνω Ταίρι. 1490
Σημάδι πεθυμητικό της αναγάλλιασής μου,
παρηγοριά και θάρρος μου, και μάκρος τση ζωής μου.
Χέρα που δίχως να μιλεί, σωπώντας μού το τάσσει
εκείνον οπού επρόμασσεν ο νους μου, μην το χάσει.
Χέρα που επιάσε το κλειδί, και μ' όλο το σκοτίδι, 1495
ήνοιξε τον Παράδεισον, και τσ' Ουρανούς μού δίδει."

ΠΟΙΗΤΗΣ

Όποιος δουλεύγει τση Φιλιάς, κ' έχει καημό μεγάλον,
ας το λογιάσει ίντά'λεγεν ο ένας με τον άλλον.
Ας το λογιάσει κι ας το δει, κι απ' τους καημούς του ας κρίνει,
ίντ' αποχαιρετίσματα ήσαν την ώραν κείνη, 1500
κ' ίντα καληνυκτίσματα πρικιά, φαρμακεμένα,
λόγια με λουχτουκίσματα και δάκρυα ζυμωμένα,
θωρίες με τσ' αναστεναμούς και τση καρδιάς τρομάρες,

και συχνιαναντρανίσματα, Αγάπης λιγωμάρες.
Με πόνους τα κανάκια τως, με δάκρυα ό,τι μιλούσι, 1505
σαν όντε οι μάνες τα παιδιά νεκρά αποχαιρετούσι.
Ως την αυγή εμιλούσανε, ως την αυγήν εκλαίγαν,
κι ως την αυγή τα Πάθη τως και πόνους τως ελέγαν.

Σαν είδαν κ' εξημέρωνε, το φως του Ηλιού σιμώνει,
που μαντατεύει τα κουρφά κι οπού τα φανερώνει, 1510
εμίσεψε ο Ρωτόκριτος πάλι την ώραν κείνη,
και για την άλλη αργατινή παραγγελιάν αφήνει,
στον ίδιον τόπο να βρεθούν, τα Πάθη τως να πούσι,
καλά και μιάν αθιβολή πάντ' ναι οπού μιλούσι.
Κείνες τσι τρεις αργατινές, στο παραθύρι πηαίνει, 1515
και γ-είς τ' αλλού παρηγοριές δίδουν οι πονεμένοι.

Ήρθεν η νύκτα η ύστερη, ήρθεν εκείνη η ώρα,
που μελετά ο Ρωτόκριτος να βγει όζω από τη Χώρα,
209να πά' να βρει την ξενιτιάν, το Ρήγα ν' αναπάψει,
και την καρδιά με τη βαφή τσ' απομονής να βάψει. 1520

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Λέγει τση· "Αφέντρα και Κερά, τσ' ώρες θωρώ σιμώνουν,
και φαίνεται μου κι ο Ουρανός και τ' 'στη με πλακώνουν.
Τα μέλη μου ψυχομαχούν, η δύναμή μου εχάθη,
και πλιότερα πρικαίνομαι για τα δικά σου Πάθη.
Σε ποιά μερά να βοηθηθείς; Πώς να γελάς τον Κύρη; 1525
Κ' η νιότη σου την παντρειάν ως πού να την-ε σύρει;
Εκείνος, με το Βασιλιόν του Βυζαντιού, κατέχω,
να κάμει γάμον κτάσσεται, κ' έγνοιαν μεγάλην έχω.
Εις τούτο πώς να πορευτείς; κ' ίντα ν' αποφασίσεις;
Κ' ίντα λογής ν' αντρειευτείς, τον Κύρη να νικήσεις; 1530
Παρακαλώ σε, μάτια μου, καλά να το λογιάσεις,
ποιά στράτα μέλλεις να κρατείς και ποιάν οδό να πιάσεις,
να μη σου πάρει τη ζωή, μηδ' άντρα να σου δώσει,
το' να, γ-ή τ' άλλο αν-ε γενεί, θέλει με θανατώσει.
Για να μπορείς να βοηθη[θ]είς στο' να [γ-ή σ]τ' άλλο, Κόρη, 1535
έχε την έγνοια σου καλά, με φρόνεψη τα θώρει.

ΠΟΙΗΤΗΣ

Με τη λαχτάρα εις την καρδιά, στο νουν περιορισμένη,
στά τσ' είπε απιλογήθηκε του Πόθου η πληγωμένη·

ΑΡΕΤΟΥΣΑ

"Διώξε τσι αυτούς τους λογισμούς, κ' έγνοια καμιά μην έχεις.
Μή θες να με ξαναρωτάς το πράμα οπού κατέχεις· 1540
κ' εγώ στο νου μου το'βαλα κείνο που θέ' να κάμω.
Θάνατο δε μου δίδουσι, μηδ' άλλο γάμο κάνω.
Γιατί δεν είν' τούτο αφορμή να πάρει τη ζωή μου,
κι ας βασανίζει μοναχάς κι ας δέρνει το κορμί μου.
Σαν πω, δε θέ' να παντρευτώ, ο Κύρης μου α' μανίσει, 1545
σα δικιμάσει μιά και δυό, χρείαν είναι να μ' αφήσει.
Και τα κουρφά μας των η-δυό εκείνος δεν κατέχει·
τίβοτσι αν εφορέθηκε, κακό θεμέλιον έχει,
210και γλήγορα διαβαίνουνσι εκείνα που λογιάζει,
κι αν του'ρθε λογισμός κακός, ο-γλήγορα σκολάζει." 1550

